

двигуетъ въ этой области все новые и новые законы природы. Кому еще дороги дѣятельность нашего разсудка, складывающаго ощущенія по опредѣленнымъ правиламъ, тотъ ищетъ спасенія въ скептически окрашенномъ рационализмѣ пріятіемъ многихъ логически мыслимыхъ міропорядковъ. Проф. Лосенко «удручающая бѣдность кантовскаго міра» побуждаетъ подвергнуть догматическія предпосылки теоріи знанія Канта блестящей, уничтожающей критикѣ (Об. инт., 97-137) и искать выхода за предѣлы кантовскаго міра въ непосредственномъ созерцаніи дѣйствительности и въ сверхчувственномъ опытѣ.

Г. Ловцкій

Проф. И. И. Лапшинъ. *Философія изобрѣтенія и изобрѣтеніе въ философіи.* Т. I. Пламя. Прага. 1924.

Оригинальный замыселъ автора дать введеніе въ философію въ видѣ психологическаго и философскаго анализа процесса изобрѣтенія въ положительныхъ наукахъ и философіи разбивается не столько о груды набраннаго пестраго матеріала, сколько о прочную установку проф. Лапшина въ духѣ кантовскаго критицизма. А между тѣмъ тема несомнѣнно живая, талантливая и при громадной эрудиціи и начитанности автора мы бы могли получить въ высшей степени интересное философское изслѣдованіе, еслибъ нашъ ученый заранѣе и сознательно не подрѣзалъ крыльевъ всякому творчеству въ философіи.

Накопляя обширныя знанія и ясныя, отчетливыя понятія, мы получаемъ иѣнныя большія послышки; комбинаціонная способность творческаго воображенія даетъ намъ возможность обнаруживать находчивость, аристотелевскую «проницательность» въ выборѣ подходящей меньшей послышки; остается сопоставить эти двѣ послышки, и выводъ въ видѣ новаго синтетическаго сужденія а priori самъ собой просится — изобрѣтеніе готово.

Развиваемая авторомъ «логика открытій» не мертвая механическая схема, которой «всякій дуракъ можетъ воспользоваться»: — нужна еще творческая догадка, комбинаціонная способность диспаратныхъ двухъ логическихъ рядовъ и обособленныхъ сферъ явленій. Но такъ какъ эти творческія догадки привходитъ и въ синтетическій силлогизмъ и въ процессъ наведенія, гдѣ мы работаемъ по 1) методу совпаденія («наведеніе отъ бытія одного фактора къ бытію другого»), соответствующему категоріи реальности, 2) методу различія (наведеніе отъ небытія одного фактора къ небытію другого), отрицающемуся на категорію отрицанія и 3) методу остатковъ, содѣйствующему устраненію исключеній, аномалій, то мы съ авторомъ никогда не рискуемъ попасть въ область творческаго fiat. Какъ въ области творческаго возсозданія историкомъ пролога, историческаго «фантазма», проф. Лапшину дорога догадка о логически мыслимомъ «среднемъ человѣкѣ», такъ отъ изъ области философіи безжалостно выбрасываетъ весь опытъ, который не освѣщается ровнымъ повседневнымъ свѣтомъ

логічески творячого свідомості. Паскаль і Ніцше завдяки цьому попадають у нього в скептики, а десять аргументів Джемса проти допущення безсвідомого в психічній житті, приведених американським ученим в його «Основні психології», перевішують в очах проф. Лашіна все «Багатоманітність релігійного досвіду»; гіпотеза заперечливої душі «самопротирічлива»; «психічне стан є тільки інше слово для стану свідомості, тому тут потрібно б говорити про безсвідомі стани свідомості, що неможливо».

Так, логічне багатоманітність святкує занадто легку перемогу над «неможливістю», беззаконієм творчих відкриттів в філософії — *creatur mundus, fiat scientia* Наукообразно побудована теорія відкриттів, звичайно, інакше судити і не можна: для неї завдання філософії заключається в прагненні «привести людське знання до стройного єдності, — вільного від внутрішніх протиріччів і узгодженого з даними світу досвіду». Якщо ж досвід захоплюється своїми хвилями створеного їм штучного єдності, і філософ починає прислухуватися до дивних таємничих голосів, доносячих з темної загадкової області, не освіченої світлом логічної повсякденності, то критична філософія презирливо називає це вбродом або пониженням рівня філософської думки до міфотворчості; небезпечні рифи, поворотні пункти в історії філософії, де логічна зв'язь раз за раз рветься, вроді анамнезиса Платона, «втекти» до Єдиного Платона, сюди уважно ухиляються, і все творчість в філософії зводиться до сфери теорії знаходження недостаючого звеня в замкнутій логічній ланці шляхом «випадкового зіставлення двох суджень», з яких одне, по крайній мірі, синтезично; творчий акт думки розкладається на елементи, необхідні і по суті, і по визначеним зв'язям, а самий суттєвий елемент несподіваності, стрибок в невідомість, *fiat procreata, creatio ex nihilo* зникають безслідно.

Коли якийсь вийнятий художественний прийом, поразковий наш новизною, діється добычею повсякденної техніки, він одразу отримує логічну зв'язність, послідовність, яка так глибоко відмінює вироблені несподіваності від творчих озарень «безумця, гуляки свята»: він тоді створює для «логіки відкриттів», яку він розвиває проф. Лашінь. Якщо б наш вчений затратив хоч частину зусиль, употреблених ним на створення своєї логічної схеми і вибір підходящого до неї матеріалу, на освіщення тих поворотних пунктів в історії людської думки, коли «проти всякої логіки» відбуваються великі відкриття, творчі прориви і озарення, могла б отриматися незвичайно цікава робота в порівнянні з «Багатоманітністю релігійного досвіду» В. Джемса. А тепер отрималося те, що і великого аме-

риканскаго ученаго приводило въ отчаяніе, когда онъ оглядывался по временамъ на свою философскую дѣятельность: груда исписанныхъ логическими разсужденіями листовъ. Эту «науку» можно хоронить и хоронить не разъ: она всякій разъ оживаетъ съ неумолимостью и неизбежностью, съ которыми только никогда не жившее можетъ по произволению человѣческому воскреснуть.

Г. Ловцкій

Dr. D. Gawronsky. Die Relativitätstheorie Einsteins im Lichte der Philosophie. — Ein neuer Beweis der Lorentz-Transformationen. — Bern. 1924.

Dr. D. Gawronsky. Das Tragheitsgesetz und der Aufbau der Relativitätstheorie. — Bern. 1924.

Теорія относительности, съ момента своего появленія, встрѣтила въ ученomъ мѣрѣ восторженныхъ сторонниковъ и страстныхъ противниковъ. Успѣхъ теоріи объясняется возможностью объяснить, исходя изъ ея принциповъ, нѣкоторые факты физики и астрономіи, оставшіеся до сихъ поръ необъясненными, могучимъ и оригинальнымъ математическимъ аппаратомъ ея и видимымъ открытіемъ ею безпредѣльныхъ перспективъ научнаго обобщенія. Критики же видѣли слабую сторону новой теоріи въ томъ, что если она и объясняетъ одно, то она оставляетъ безъ объясненія много другое и даже дѣлаетъ необъяснимымъ то, что прежде удивлительно объяснялось, исходя изъ классическихъ теорій (напр. эфиръ и оптика). Въ особенности же рѣзко критика обрушивалась на основныя предпосылки и гипотезы теоріи относительности, находя ихъ парадоксальными и даже мистическими.

Нельзя отрицать, что въ теоріяхъ Эйнштейна-Минковскаго и всей школы относительности есть элементы, которые отдаляютъ ихъ отъ рационалистическаго духа точной науки. Прогрессъ науки до сихъ поръ былъ прогрессомъ не только *обобщенія* принциповъ, но и рационалистической *ясности* принциповъ. И если гипотезы и выводы теоріи относительности сильно обобщаютъ и объединяютъ комплексъ извѣстныхъ научныхъ данныхъ, то это достигается въ ущербъ той ясности, которая является потребностью нашей духовной организаціи. Такова идея зависимости времени отъ пространства и пространства отъ времени, въ *спеціальной теоріи относительности*. Такова идея криваго, неоднороднаго пространства, въ *общей теоріи относительности*. *Объясненіе* получается, повидимому, путемъ введенія *неясности*. Кажущаяся сила философій относительности есть и кажущаяся ея слабость.

Нашъ соотечественникъ Д. Гавронскій, приватъ-доцентъ Бернскаго Университета, посвятилъ двѣ книжки анализу теорій Эйнштейна въ философскомъ ихъ освѣщеніи. Д. Гавронскій признаетъ себя эйнштейнианцемъ, но занимаетъ независимую